

Foto 1. De virtuele natuur van de film Avatar (foto: 20th Century Fox Home Entertainment).

De toekomst van natuurbeleving in Nederland

HOEZO NATUUR?

Thomas van Slobbe

Hoe zal de betrokkenheid van burgers bij natuur en landschap zich de komende decennia ontwikkelen? Hoe kunnen overheid, semioverheid, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven faciliteren dat deze betrokkenheid van burgers de komende decennia positieve impulsen geeft aan de inrichting, het beheer en het behoud van de natuur? Onderstaande verkenning, een verkorte versie van een advies aan de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (van Slobbe, 2012), is opgesteld als aanzet ter beantwoording van deze vragen.

Trends

DE MOEDER ALLER TRENDS

Sommige geluiden zijn – als een soort grondtoon – overal te horen; ze zijn zo alomtegenwoordig dat je ze bijna mist. Dat geldt ook voor diverse maatschappelijke ontwikkelingen en met name voor de moeder aller trends: de vooruitgang.

Vooruitgang is een vanzelfsprekendheid. Het geloof in vooruitgang zit diep in ieder mens ingebakken, van puber tot bejaarde, van stratenmaker tot minister. De geschiedenis laat zich duiden als één groot testimonium van haar onomkeerbaarheid.

Dit geloof in vooruitgang en daarmee – heel specifiek – in de 'technical fix' is van grote invloed op de aard en urgentie (of het gebrek daaraan) van ons natuurbeleid. Vanaf dag één tot op de dag van vandaag wordt vooruitgang immers gekenmerkt door (het verlangen naar) een toenemende onafhankelijkheid van de beperkingen en bedreigingen door de natuur. Vooruitgang staat voor velen gelijk aan beheersing van natuur.

Als gevolg van hedendaagse innovaties – van stamcellen en nanotechnologie tot 'virtual reality' – leeft bij veel mensen, al dan niet bewust, het gevoel dat dit project (de inzet op onafhankelijkheid van natuur) bijkans kan worden afgerond. Natuur is 'iets van vroeger'. Iets waaraan we tot veler opluchting zo zoetjesaan zijn ontsnapt.

Wat overblijft is natuur als consumptiegoed: natuur in relatie tot woonplezier, recreatie, gezondheid en, als het even kan, economie. En zoals alle andere consumptiegoederen is natuur in deze visie optioneel. Vervangbaar.

Aanhoudende waarschuwingen van deskundigen dat er steeds meer plant- en diersoorten verdwijnen, schieten dan ook aan hun doel voorbij. Immers, wat maakt het uit als de natuur verdwijnt nu we haar toch steeds minder nodig hebben?

Trend 1: Het diep in ieder mens verankerde geloof in de vooruitgang leidt tot een situatie waarin natuur 'micro' (lokaal, dicht bij huis) 'leuk' gevonden wordt, terwijl natuur 'macro' (biodiversiteit, klimaat) voor velen steeds minder relevant is.

NATUURVERVAGING

Waar de waardering van natuur als primaire levensbehoefte onder druk staat, komt natuurbeleving – met name in de vorm van het genieten van natuur – als vanzelf bovendrijven. Niet voor niets is natuurbeleving één van de belangrijke dragers van het natuurbeleid. Toch is ook dit genieten inmiddels niet vanzelfsprekend meer. Enerzijds doordat er meer mensen in de stad wonen dan op het platteland en natuur dus automatisch een veel kleinere plaats in het dagelijks leven inneemt dan voorheen. En anderzijds doordat er als gevolg van moderne uitvindingen op het vlak van ICT steeds meer alternatieve vormen van beleving tot onze beschikking staan.

*Als je 's ochtends naar school fietst, geniet je dan wel van het geluid van de zingende vogels, bijvoorbeeld?
"Die hoor ik nooit. Ik heb altijd mijn iPod op."*

In het relatief korte tijdbestek waarin computeranimatiespelen de markt hebben veroverd, is immers een geheel nieuwe, voor de ouderen onder ons ongekende, vorm van virtuele natuurbeleving ontstaan. Veel jongeren beleven de natuur vaker via internet dan buiten in de echte natuur (foto 1) (van Slobbe, 2011).

Deze vorm van natuurbeleving wordt niet alleen 'leuk' gevonden, maar begint in toenemende mate de meningen en handelingen van een hele jonge generatie te bepalen.

Daarmee is een nieuwe fase ingegaan in een proces dat zich het best laat omschrijven als natuurvervaging. Een proces dat overigens al lang geleden is gestart.

Onze als vanouds ambivalente houding ten opzichte van natuur – die we tegelijkertijd willen overwinnen en koesteren – wordt in toenemende mate gekleurd door het feit dat bijna niets meer echt natuurlijk is. Alles – de groenten die we eten, de pacemaker, kunstheup of borstvergroting die we ons laten aanmeten, het landschap waar we wonen en zelfs het klimaat dat wind en weer bepaalt – is technisch, chemisch of gemanipuleerd. Hierdoor verliezen woorden zoals 'natuurlijk' en 'natuur' in rap tempo aan betekenis en wordt de bodem onder het (huidige) natuurbeleid weggeslagen. De meeste mensen kunnen zich goed in deze natuurvervaging vinden. Anderen interesseert het niet of leggen zich erbij neer.

Dat neemt niet weg dat we met z'n allen toch een klein beetje 'hechten aan het echte'. In eigen tuin of op vakantie: zo lang het leuk blijft.

Trend 2: Natuurvervaging leidt tot een onvermijdelijke, welbegrepen afkalving van alles wat natuurlijk is. En tot een opwaardering van tuintjes, parken en 'vakantie-natuur' om daar af en toe eens goed bij te komen.

MEER DAN NATUUR ALLEEN
Veel jongeren geven aan dat ze niets of weinig met natuur hebben (foto 2). Toch blijkt als je er naar vraagt, dat ze er regelmatig komen. Zo zoekt maar liefst acht op de tien jongeren bewust de vrije natuur op om te sporten. Met name fietsen, wandelen, zwemmen en schaatsen zijn populair (TNS NIPO/Stichting wAarde, 2009). Natuur op zich vinden de meeste jongeren dus niet belangrijk, maar sport en natuur 'vanzelfsprekend' wel. Natuur is pas van waarde als het met iets anders samengaat. Men heeft het over natuur en ontspanning, voedsel en natuur, vakantie en natuur, woonplezier en natuur. Natuur komt zelden op de eerste plaats, maar veeleer in dienst van andere waarden.

Wij signaleren een vergaande integratie van natuur met andere aspecten van het leven, zoals vriendschap, veiligheid, welzijn en gezondheid.

Foto 2. Jongeren in bos
(foto: Stichting wAarde).

Trend 3: Natuur zal in toenemende mate worden gewaardeerd als integraal onderdeel van een moderne levenswijze, in een ongekennde, bijna revolutionaire 'samenstelling' van waarden zoals gezondheid, vriendschap, veiligheid en welzijn.

ZELFORGANISATIE

In de immer complexere samenleving gaat het de meeste mensen toch vooral om eigen lijf, eigen leven, eigen wijk. Daar tonen we ons betrokken bij. Daar willen we dat alles goed geregeld is (foto 3). Nu zowel kerk als staat aan invloed hebben ingeboet, is men meer en meer geneigd het heft in eigen hand te nemen. Zelforganisatie is de nieuwe trend: autonome burgers die zich verenigen om eigen dromen na te jagen of – heel simpel – samen een klus te klaren. Ze weten zich daarin gesteund door 'social media' en internet, waardoor (voor het eerst in de geschiedenis van de mensheid) op elk willekeurig moment en plaats, laagdrempelige uitwisseling van kennis, motivatie en informatie tot de mogelijkheden behoort.

In ras tempo ontwikkelt zich zo een ongekennde dynamiek van initiatiefrijke, zich zelf organiserende wijkbewoners met veel creativiteit en leer- vermogen.

Deze toenemende betrokkenheid van burgers biedt kansen voor recreatieve natuur in de directe leefomgeving. De wens van burgers om 's avonds een ommetje met de hond te kunnen maken, rennend of met de mountain-bike de conditie op peil te houden, hun kinderen een veilige speelplek in het groen te bieden, vertaalt zich in tal van goede, originele initiatieven, waarbij mensen zich met hart en ziel inzetten voor de persoonlijke en maatschappelijke meerwaarde van natuur.

Trend 4: Er is een opkomende dynamiek zichtbaar van zich zelf organiserende wijkbewoners die het heft in eigen hand nemen. Dit verlegt de maatschappelijke focus van biodiversiteit en EHS naar recreatieve natuur in en nabij de eigen woonomgeving en verplaatst het debat daarover naar de straat.

Consequenties voor beleid

DE PATSTELLING IN HET NATUURDEBAT

Het moge duidelijk zijn dat zowel de natuur als de natuurbeleving en -betrokkenheid in ons land aan grote veranderingen onderhevig zijn. Met name de onderschatting en miskennis van de impact

van het diepgewortelde geloof in vooruitgang leiden momenteel tot een verlamming van het natuurdebat.

Ecologen waarschuwen met toenemende wanhoop en intensiteit voor de gevolgen van verdergaande aantasting van de biodiversiteit. Die boodschap is helder en wordt keer op keer gebracht, met steeds weer nieuwe bewijzen die de inhoud onderbouwen. Maar de meeste burgers (en bewindslieden) zitten helemaal niet te wachten op bewijzen. Ze geloven heus wel dat het uitsterven van soorten of verlies van ecosystemen tot allerlei problemen leidt. Ze vertrouwen er echter op dat de samenleving met haar innovatiekracht deze problemen gaande de rit wel op zal lossen. Ze liggen er dus niet wakker van.

Zo hebben zich inmiddels twee kampen gevormd die volledig langs elkaar heen praten. Deze patstelling in het publiek discours blokkeert ieder zicht op krachtdadig, adequaat natuurbeleid.

In een poging deze patstelling te doorbreken zou het goed zijn in alle eerlijkheid te onderkennen en erkennen dat er – al is dat onder ecologen een heikel punt – inderdaad een mogelijkheid is dat we op termijn de natuur niet langer nodig hebben. Wellicht is het geloof in een zich voortzettende onafhankelijkheid van de natuur en de 'technical fix' voor de langere termijn volkomen gerechtvaardigd. Misschien loopt het allemaal wel los.

We zijn immers al een eind onderweg: we kunnen steeds meer voedsel in gecontroleerde vorm en omstandigheden kweken, we kunnen DNA-codes kraken en op termijn door middel van kunstmatige fotosynthese en geo-engineering wellicht zelfs het weer en het klimaat bepalen. Wellicht is 'groen' in onze toekomst van kleur verschoten of slechts een overbodig reliquie.

De onderkenning dat volledige onafhankelijkheid van de natuur op de langere termijn wellicht tot de mogelijkheden behoort, is verre van eenvoudig en zal flink wat voeten in de aarde hebben. Het raakt de kern van onze verhouding tot de natuur en daarmee ten diepste ook ons zelfbeeld.

Relevant (om niet te zeggen: van levensbelang) is overigens de constatering dat we het niet zeker weten. En zelfs dan – nog afgezien van de vraag of we het wel moeten willen – is daar nog de kwestie van de timing. Innoveren wij snel genoeg om opkomende problemen allemaal technisch op te kunnen lossen? Niet alleen hier in het rijke westen, maar ook in kwetsbaarder gebieden? Voor alle miljarden mensen op aarde? Dat laat zich nog niet voorspellen, maar deskundigen zijn er niet gerust op. Het is zeer wel mogelijk dat de huidige aantasting van de biodiversiteit en het klimaat een stuk sneller gaat dan ons pad naar volledige onafhankelijkheid ervan. Een verdergaande aantasting van natuur kunnen we ons vooralsnog dan ook niet veroorloven. Dat is aan iedereen uit te leggen, zonder op enigerlei wijze af te doen aan het geloof in de vooruitgang en de kracht van innovatie.

Daarmee kan de eerste hobbel worden genomen.

EEN NIEUW VERHAAL

Er is behoefte aan een herwaardering, aan een toekomstbestendig 'nieuw verhaal van de natuur', waarbij succesvolle elementen van het 'oude' verhaal – zoals de EHS – overigens niet al te lichtzinnig moeten worden losgelaten. Dat beoogde nieuwe verhaal dient recht te doen aan de geconstateerde natuurvervaging en de toenemende externe integratie van natuur en samensmelting van waarden. Zo'n verhaal is meer dan een verzameling mooie woorden, het reikt veel dieper dan louter 'marketing' of 'framing', en kan dan ook niet in een vergaderzaal of achter het toetsenbord worden bedacht. Het moet groeien, leven, vallen en opstaan en zal

door een opeenvolging van initiatieven en activiteiten gestalte moeten krijgen. De hieraan gerelateerde uitdaging met betrekking tot het natuurbeleid is tweeledig:

- Hoe versterken we de betrokkenheid van burgers bij de maatschappelijke betekenis van natuur met betrekking tot onder meer gezondheid, welzijn, economie en veiligheid?
- Hoe vinden we daarbij aansluiting bij de bestaande verantwoordelijkheid voor de instandhouding van soorten en ecosystemen? Hieronder staan enkele mogelijkheden (voor een omvattender overzicht: van Slobbe, 2012). Uitgangspunt is de moderne burger zoals die tijdens de verkenningen naar voren is gekomen. De jongeren van nu, over tien, twintig, dertig jaar, als ze eventueel getrouwd zijn, wellicht een huis hebben, werk en kinderen. De attitude die ze nu ontwikkelen – "We doen het zelf wel" – zal dan waarschijnlijk niet zijn veranderd. Meer nog dan nu zal er sprake zijn van laagdrempelige uitwisseling van kennis, motivatie en informatie via 'social media' en internet. Samen met vrienden, familie of buurtgenoten neemt men waar mogelijk het heft in eigen hand.

BETROKKENHEID VAN BURGERS BIJ GROEN IN EN OM DE EIGEN WIJK

Voor veel burgers is een gemeentebestuur geen onderdeel van hun eigen leefmilieu, maar veeleer een 'amorfe massa' ergens achter de muren van het stadhuis. De suggestie om bij vragen of ideeën gewoon contact met de gemeente op te nemen, wordt met vraagtekens ontvangen. Hoezo de gemeente? Wie dan? Instelling van een één-loket-functie die zich niet alleen op vragen, maar nadrukkelijk ook op voorstellen, initiatieven, toezeggingen en afspraken van/aan/met zich zelf organiserende burgers richt – bijvoorbeeld met betrekking tot de inrichting en het beheer van natuurgebieden in en om de stad – is in veel gemeenten opportuun. Vertrouwen komt te voet en gaat te paard. Helaas – bekend uit eigen ervaring met diverse projecten waarin burgers participeerden – komt het nog al te vaak voor dat op zich integere en gemotiveerde ambtenaren namens de gemeente toezeggingen aan wijkbewoners doen waaraan in een later stadium geen gestalte wordt gegeven.

Toezeggingen van wethouders worden door zijn of haar opvolger lang niet altijd nagekomen. En de meest betrokken ambtenaren kunnen plots in een heel andere functie en op een heel andere plek zitten. Op het moment dat er echt spijkers met koppen geslagen moeten worden, heeft het management van andere afdelingen soms geen boodschap aan gemaakte afspraken en voelt zich vanuit haar eigen strikt afgebakende rolverantwoordelijkheid en hiërarchische positie gemachtigd deze eenvoudigweg opzij te schuiven. Of makkelijker nog: te negeren.

Voor burgers is dit om gek van te worden. Opeens zien ze alle plannen om hun initiatieven te realiseren in bureaucratisch drijfzand uit het zicht verdwijnen. Zelfs een relatief eenvoudige wens, bijvoorbeeld voor een bankje met wat bomen in de straat, wordt dan al gauw te moeilijk. Dit is het logische gevolg van de werkwijze en organisatiestructuur binnen veel gemeenten die nog niet zijn ingesteld op het feit dat maatschappelijke initiatieven zich over het algemeen niet naar bureaucratisch verankerde ambtelijke werkwijzen schikken.

De toenemende complexiteit van de initiatieven, als gevolg van vergaande integratie van belangen en als derde trend geconstateerde versmelting van waarden onder de bevolking maakt dat veel contacten niet eenduidig te interpreteren of 'af te handelen' zijn. (Alleen al de vraag of het bankje met bomen een onderwerp

voor de afdeling welzijn, stadsvernieuwing of groenbeheer is, kan voor flink wat kopzorgen zorgen.) Het is niet makkelijk vanuit het perspectief van de burgers te denken, terwijl dat juist wel nodig is. Dit vraagt een lerende overheid met inzet van capabele ambtenaren die zich hebben bevrijd van het 'hokjes denken' uit het verleden en, liefst op straat, de contacten met burgers onderhouden.

AANSLUITING BIJ DE BESCHERMING VAN SOORTEN EN ECOSYSTEMEN

Toenemende betrokkenheid van burgers kan tot positieve impulsen voor het natuurbeleid leiden. Daarmee is echter lang niet alles gezegd. Naast de kansen die genoemde betrokkenheid voor recreatieve natuur in de directe leefomgeving biedt, vormt zij bij ongewijzigd beleid een directe bedreiging voor bredere ecologische verbanden en de biodiversiteit. Daar hechten de meeste mensen immers weinig waarde aan en dit gebrek aan waardering zal als gevolg van de eerder beschreven natuurvervaging in de toekomst naar alle waarschijnlijkheid alleen maar groter worden. Goede, aansprekende voorbeelden op wijkniveau verdoezelen vaak tekortkomingen op een hoger schaalniveau.

Educatie

Vanuit haar rolverantwoordelijkheid dient de overheid meer dan ooit de mensen op het belang van biodiversiteit/natuurbehoud te wijzen. Dit vraagt op zo kort mogelijke termijn een substantiële inzet op natuureducatie. Deze educatie kan langs twee sporen worden opgezet.

Klassikale educatie rond groene speeltuinen en (meerdaags) natuurbezoek verdienen een plaats als vast onderdeel van het curriculum op basisscholen. Met betrekking tot dit spoor is reeds veel kennis en ervaring voorhanden waarop, indien daar voldoende middelen voor worden vrijgemaakt, relatief eenvoudig kan worden voortgebouwd.

Daarnaast is de educatie van zelforganiserende burgers van groot belang. Hier is een verschuiving te verwachten van natuur- en milieueducatie voor vrijwilligers naar een breder ingebedde voorlichting en educatie voor wijkbewoners die primair hun eigen belangen behartigen. De uitdaging zal hierin liggen dat de relatie tussen deze eigen belangen en het 'algemene belang' van biodiversiteit/natuurbehoud op een eenvoudige en integrale wijze voor het voetlicht wordt gebracht.

Ontsluiting en aanbieding van ecologische kennis ten behoeve van (volwassen) burgers die zich binnen de context van hun eigen belangen op het gebied van sport, gezondheid, recreatie en/of woongenot, betrokken tonen bij 'het groen' in en nabij hun eigen leefomgeving, verdienen veel meer aandacht.

De ontsluiting en aanbieding van ecologische kennis ten behoeve van betrokken burgers is relatief nieuw. Het vraagt om een diende overheid die als helpdesk en vraagbaak op maat gesneden kennis aanreikt en daarbij verbanden legt die burgers louter op basis van de grabbelton die Google heet, al te eenvoudig zouden missen. Het is raadzaam dat de overheid daartoe maatschappelijke organisaties stimuleert laagdrempelige, educatieve activiteiten te ontwikkelen, die in taal en 'framing' aansluiten bij de beleving en belangen van met name stadsbewoners. Een subsidieregeling zoals de inmiddels stopgezette Regeling Draagvlak Natuur biedt daartoe een kostenefficiënte mogelijkheid.

Icoongebieden

Alleen uit oogpunt van bovengenoemde educatie en het zo noodzakelijke besef van de waarde van biodiversiteit is het van

eminent belang dat er, ook op de langere termijn, voldoende voorbeeld- of icoongebieden in ons land aanwezig zijn, waarin de natuur als het ware voor zichzelf kan spreken. Nog afgezien van de evenzeer belangrijke intrinsieke waarde van de gebieden en de noodzakelijke bescherming van soorten en ecosystemen. Ecologische kerngebieden, aansprekende natuurgebieden en cultuur-historisch diep in onze samenleving verankerde waardevolle landschappen – zoals Nationale Parken en Nationale Landschappen – verdienen daarom een gedegen planologische bescherming en een voortdurend, adequaat beheer.

EXTERNE INTEGRATIE VAN HET NATUURBELEID

Wanneer natuur ons niet langer bedreigt en beperkt, omdat ze voldoende ingedamd of overwonnen is, draagt ze bij aan onze gezondheid. Dit simpele gegeven blijft overeind als de geschetste interne integratie doorzet en sluit aan bij de ontwikkeling dat natuur bovenal gewaardeerd wordt binnen de context van andere disciplines. Over pakweg dertig jaar zal het daarom goed mogelijk zijn dat het natuurbehoud is ondergebracht op het ministerie van Volksgezondheid.

Relevant is dat veel taken en verantwoordelijkheden binnen de sectoren welzijn en gezondheidszorg aan semioverheden zijn toegekend. Juist van hen kan – meer dan van bedrijven in de private sector – worden verwacht dat zij oog hebben voor de maatschappelijke meerwaarde van natuur. Dit geldt overigens ook voor woningcorporaties, waterwinbedrijven en diverse energiebedrijven.

Een 'lijstverbinding' met de recreatiesector, waterberging, huisvesting of sport ligt – in het licht van de gesignaleerde trends op het gebied van natuurbeleving – daarom eveneens voor de hand. Samenwerking en externe integratie leidt tot een (praktische en vaak kostenefficiënte) synergie in het bereiken van maatschappelijke doelen.

Externe integratie van het natuurbeleid dient zowel door lagere overheden als provincies en het Rijk stapsgewijs en structureel ter hand te worden genomen. Samenwerking met – en deels ook delegatie van taken aan – ministeries, diensten en directies voor volksgezondheid, alsmede economie, landbouw, huisvesting, milieu, infrastructuur, welzijn en sport zijn onontkoombaar en verdienen op termijn institutionele verankering. Zo kan stap voor stap ook een institutionele verbreding van de maatschappelijke betrokkenheid bij natuurbeheer en -bescherming tot stand worden gebracht.

NATUURORGANISATIES

Natuurorganisaties in Nederland hebben veel leden en een breed, goed georganiseerd netwerk onder politici, bedrijven en andere NGO's. Dat neemt niet weg dat een toenemend deel van de bevolking in het geheel niet bereikt of aangesproken wordt. Om ook deze mensen te bereiken dient de natuurbeweging beter te anticiperen op de geconstateerde trends, zowel in haar communicatie als haar werkwijze.

Dit wil nadrukkelijk niet zeggen dat alles en iedereen zich moet gaan richten op de maatschappelijke waarde van natuur en lokale initiatieven. Als geen ander zal de natuurbeweging óók het bredere belang van natuurbescherming, inclusief de waardering van biodiversiteit en goed klimaatbeleid, hoog moeten houden.

De grootste uitdaging met betrekking tot 'het nieuwe verhaal van de natuur' ligt in het verbinden van (populaire) recreatieve natuur in de eigen leefomgeving met (steeds minder populaire) mondiale ecologische wetmatigheden en de noodzaak tot stringent beleid.

Foto 3. Jongen in eigen leefomgeving (foto: Stichting wAarde).

haar eigen criticasters en tegenkracht ('countervailing power') blijft organiseren. Functies als waakhond en 'countervailing power' kunnen (nog) niet worden gemist. Koppeling van deze functies aan een constructieve basisopstelling van de natuurbeweging vergt een heldere (nieuwe) strategie, een consistent beleid en zorgvuldige communicatie.

ETHIEK

Afgelopen decennia heeft de intrinsieke waarde van natuur aan belang ingeboet. De focus van natuur is meer en meer op haar bruikbaarheid komen te liggen, op haar 'toegevoegde waarde' voor de mens, voor 'ik' en 'ons' en 'onze kinderen'. En ook in het licht van de hiervoor beschreven trends, zoals de natuurvervaging en het geloof in de 'technical fix', lijkt de intrinsieke waarde van natuur weinig toekomst beschoren.

Toch zijn al te harde conclusies op dit vlak voorbarig. Mensen zijn immers nooit echt consequent. Bij veel mensen die, ter voorbereiding van deze toekomstverkenning vanuit Stichting wAarde, hebben gesproken, ontwaarden wij een moeilijk te benoemen onderton van spijt. Iets in de trant van: 'Natuur kan ons niet veel schelen, maar ik zou wel willen dat het anders was.' Met wisselende intensiteit zouden velen – naar eigen zeggen – 'eigenlijk' wel aandacht willen hebben voor de intrinsieke waarde van natuur. Het komt er alleen niet van... Neem daarbij de als trend gesignaleerde versmelting van waarden. Op termijn zal dit ongetwijfeld tot nieuwe percepties leiden, tot nieuwe waardetoekenningen en uiteindelijk ... tot nieuw gedrag.

Al weet nog niemand precies hoe.

Mede gezien de geconstateerde, immer voortschrijdende en onstuitbare natuurvervaging zal dit niet eenvoudig zijn. Hoewel lang niet alle bevolkingsgroepen zich aangesproken voelen door natuurorganisaties, zijn deze organisaties voor veel mensen toch dé natuurlijke partner in hun streven naar vergroening van hun leefomgeving. De ervaring en deskundigheid van NGO's op het gebied van inrichting en beheer (vaak op het raakvlak van vrijwilligers en beroepskrachten) komen zelforganiserende burgers goed van pas. En omgekeerd kunnen de NGO's veel leren van de creativiteit, de veerkracht en energie waarmee de betrokken mensen zich voor hun zaak plegen in te zetten. Ter stimulering van de realisatie en het beheer van door de samenleving zelf gedragen recreatieve natuur in de eigen leefomgeving, zullen natuurorganisaties meer dan voorheen een dienende rol moeten vervullen, waarbij het primaat van begin tot eind bij de wijkbewoners zelf wordt gelaten.

Hoezeer het enthousiasme en de energie van zelforganiserende burgers ook tot groene initiatieven in de wijk kunnen leiden, de biodiversiteit in zijn totaliteit is daarmee geenszins veilig. In het begin werd reeds geconstateerd dat de meeste mensen weinig hechten aan de bescherming van soorten en ecosystemen. ('Het moet wel leuk blijven...') Daarom is het zaak dat de democratie

Literatuur

Slobbe, Th. van, 2011. De Straatwaarde van duurzaamheid. ISBN 9789076661001. Uitgeverij wAarde, Beek-Ubbergen.

Slobbe, Th. van, 2012. Hoezo Natuur. Toekomstverkenning natuurbeleving en -betrokkenheid in Nederland.

TNS NIPO/Stichting wAarde, 2009. De natuur leeft onder jongeren. Onderzoek naar beleving van sporten in de vrije natuur.

Summary

What about nature? The future of nature experience in The Netherlands

In this article the author explores the future of nature experience and involvement in The Netherlands. Following research into the street value of sustainability, major trends and the most likely developments are mapped. Subsequently is indicated how governments and NGOs can anticipate on this in their nature conservation policy.

Drs. Th.A.B. van Slobbe
Stichting wAarde
Rijksstraatweg 174
6573 DG Beek-Ubbergen
t.vanslobbe@waarde.nl